

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

3 grudnia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Roman Trzaskowski

SSN Karol Weitz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 3 grudnia 2024 r. w Warszawie

skargi T. spółki akcyjnej (poprzednio A. spółki akcyjnej)

o stwierdzenie niezgodności z prawem

prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu

z 4 listopada 2020 r., XI Ga 956/19,

wydanego w sprawie z powództwa P. spółki akcyjnej w W. (poprzednio P.1 spółki akcyjnej w W.)

przeciwko T. spółce akcyjnej (poprzednio A. spółce akcyjnej)

o zapłatę,

1. oddala skargę;

2. zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 900 (dziewięćset) zł, z ustawowymi odsetkami za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia stronie pozwanej niniejszego orzeczenia do dnia zapłaty, tytułem kosztów postępowania skargowego.

Roman Trzaskowski

Władysław Pawlak

Karol Weitz

(M.M.)

UZASADNIENIE

P. S.A. w W. w organizacji domagała się zasądzenia od A. S.A. w W. kwoty 7899,22 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 2 marca 2015 r. do dnia zapłaty.

Na zarzut pozwanej braku kauzy umów przelewu wierzytelności (k. 35-36), strona powodowa powołała się na podstawę przelewu w postaci *causa aquirendi vel obligandi*, czyli przysporzenia majątkowego na rzecz cedenta (k. 56). Pozwany - w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji - nie odniósł się do tego twierdzenia, gdyż odpowiedź strony powodowej na sprzeciw pozwanej od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym wraz z cofnięciem pozwu w części (k. 59), nie została jej doręczona. O treści takiej kauzy strona pozwana dowiedziała się dopiero z uzasadnienia wyroku Sądu pierwszej instancji (k. 176).

Wyrokiem z 24 kwietnia 2019 r. Sąd Rejonowy dla Wrocławia - Fabrycznej we Wrocławiu zasądził od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 6547,97 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 2 marca 2015 r. do dnia zapłaty oraz kwotę 2673,82 zł tytułem kosztów procesu, zaś w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd pierwszej instancji ustalił m. in., że w dniu [...] doszło do kolizji drogowej, w wyniku której uszkodzeniu uległ samochód marki [...] nr rej. [...] stanowiący współwłasność S. W. i G. P. Strona pozwana uznała swoją odpowiedzialność i dokonała wypłaty odszkodowania w kwocie 1851,97 zł. Koszty naprawy wyniosły jednak 8399,94 zł. W dniu 22 listopada 2016 r. poszkodowani zawarli z P. sp. z o.o. w W umowę cesji wierzytelności, której przedmiotem była należność z tytułu szkody

rzeczowej

w samochodzie marki [...]. Z kolei 9 stycznia 2017 r. P. sp. z o.o. w W. zbyła na rzecz strony powodowej (wówczas P. S.A. w organizacji w W.) przedmiotową wierzytelność.

Sąd *a quo* wyjaśnił., że strona powodowa jest legitymowana czynnie do dochodzenia wierzytelności, nabytej w wyniku cesji, która co do zasady może obejmować wierzytelności wynikające nie tylko z umownych stosunków zobowiązaniowych, lecz także z jednostronnych czynności prawnych obligacyjnych, bezpodstawnego wzbogacenia, czynów niedozwolonych bądź aktów administracyjnych. Jak wynika z art. 509 § 2 k.c. wraz z przelaną wierzytelnością na nabywcę przechodzą też wszelkie związane z nią prawa. Sąd Rejonowy zwrócił uwagę na kwestie dotyczące kauzalności umowy przelewu wierzytelności, podkreślając, że z art. 510 § 2 k.c. wynika zasada kauzalności materialnej samoistnej tego rodzaju stosunków prawnych, a zatem prawną przyczyną przelewu wierzytelności jest wykonanie istniejącego już między stronami zobowiązania (*causa solvendi*), zaś ważność umowy przelewu wierzytelności zależy od istnienia zobowiązania do zawarcia takiej umowy. Kodeks cywilny nie wprowadził wymogu wskazywania w umowie przeniesienia wierzytelności zobowiązania, w wykonaniu którego dochodzi do przelewu, co oznacza, że mimo materialnej kauzalności taka umowa ma formalnie oderwany charakter. Cedent i cesjonariusz w ramach łączącego ich stosunku prawnego zobowiązani są uzgodnić kauzę w sposób wyraźny lub dorozumiany, ale nie muszą ujawniać jej na zewnątrz. W sprawie o spełnienie świadczenia z tytułu wierzytelności objętej przelewem dłużnik może podnosić zarzuty dotyczące stosunku wewnętrznego między cedentem a cesjonariuszem, w tym może kontestować istnienie i prawidłowość kazuy. Brak lub wadliwość *causa cessionis* powoduje, że cesjonariusz nie nabywa wierzytelności objętej cesją. Podniesienie zarzutu braku przyczyny prawnej przelewu oznacza konieczność jej ujawnienia przez cesjonariusza i obarczenie dłużnika ciężarem dowodu jej braku lub jej nieskuteczności. Zdaniem Sądu pierwszej instancji w stanie faktycznym sprawy strona powodowa wskazała, że kauzą jest przysporzenie majątkowe, natomiast strona pozwana nie przedstawiła żadnych dowodów na poparcie swoich twierdzeń co do braku lub nieprawidłowości takiej kauzy.

Apelacje wywiodły obie strony. Strona pozwana zarzuciła, że powodowa spółka nie wykazała kauzy (k. 175). W ocenie pozwanej w przypadku zaprzeczenia przez nią istnienia kauzy, to na powódce spoczywał obowiązek wykazania istnienia kauzy i jej charakteru. Nie wiadomo bowiem, czy była to umowa sprzedaży, zamiany albo cesja powiernicza (k. 176/2), a tym bardziej nie wynika ze spornych umów cesji chęć dokonania przysporzenia majątkowego pod tytułem darmym, ale gdyby nawet tak założyć, to materiał dowodowy nie zawiera nic, co uzasadniałoby tego rodzaju wniosek.

Obie apelacje zostały oddalone wyrokiem Sądu Okręgowego we Wrocławiu z 4 listopada 2020 r. Sąd odwoławczy przyjął za własne ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego. Ponadto uznał, że Sąd *a quo* w sposób wszechstronny zbadał i wyjaśnił legitymację czynną powodowej spółki.

Strona pozwana wniosła skargę na niezgodność z prawem prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 4 listopada 2020 r. w zakresie, w jakim została oddalona jej apelacja od wyroku Sądu Rejonowego dla Wrocławia - Fabrycznej we Wrocławiu z 24 kwietnia 2019 r. Skarżąca wskazując, że wyrok Sądu drugiej instancji jest sprzeczny z art. 509 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 510 § 1 k.c. i art. 58 § 1 k.c. domagała się stwierdzenia jego niezgodności z prawem. Zarzuciła naruszenie art. 509 § 1 i 2 k.c. w zw. z art. 510 § 1 i 2 k.c. przez ich błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na bezpodstawnym przyjęciu, iż zawarte w dniach 22 listopada 2016 r. i 9 stycznia 2017 r. umowy przelewu wierzytelności, których przedmiotem uczyniono wierzytelność o odszkodowanie przysługującą poszkodowanym S. W. i G. P. w związku ze zdarzeniem drogowym z dnia [...], w następstwie którego uszkodzeniu uległ pojazd marki [...] nr rej. [...], są ważne, pomimo niewykazania przez stronę powodową podstawy (kauzy) dwukrotnego rozporządzenia wierzytelnością, a w konsekwencji czego błędnie przyjęto, że powód był legitymowany czynnie do dochodzenia roszczenia objętego pozwem.

W odpowiedzi na skargę strona powodowa wniosła o jej oddalenie z zasądzeniem kosztów postępowania skargowego. W uzasadnieniu odnośnie do rodzaju kauzy powołała się na dane zawarte w piśmie procesowym stanowiącym jej odpowiedź na sprzeciw pozwanej od nakazu zapłaty wydanego w postępowaniu

upominawczym. Poza tym podała, że jest podmiotem profesjonalnie trudniącym się skupem wierzytelności w stosunku do ubezpieczycieli z tytułu odszkodowania OC, co sama skarżąca przyznała w skardze na niezgodność z prawem prawomocnego wyroku.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

W związku ze stosowaniem różnego oznaczenia strony powodowej zarówno przez strony (k. 2, 43), jak i Sądy (k.38,42), Sąd Najwyższy ostatecznie oznaczył ją zgodnie z aktualnym wpisem w Krajowym Rejestrze Sądowym nr [...] (k. 55 i n.). W toku postępowania skargowego doszło również do zmian podmiotowych po stronie pozwanej (k. 43-54).

W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 15 października 2020 r., III PZP 4/20 - zasada prawna - Sąd Najwyższy wyjaśnił, że strona nie ma obowiązku skorzystania ze skargi nadzwyczajnej przed wniesieniem skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego wyroku. W konsekwencji nie było podstaw do odrzucenia skargi pozwanej przez wzgląd na brak skorzystania ze skargi nadzwyczajnej w celu wzruszenia skarżonego wyroku Sądu drugiej instancji (art. 424⁵ § 1 pkt 5 k.p.c.).

Skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia. Jej celem jest uzyskanie prejudykatu umożliwiającego dochodzenie roszczeń odszkodowawczych za szkodę wyrządzoną przez niezgodne z prawem wykonywanie władzy publicznej (art. 417¹ § 2 k.c.).

Według ugruntowanego orzecznictwa Sądu Najwyższego niezgodność z prawem orzeczenia rodząca odpowiedzialność odszkodowawczą Skarbu Państwa musi mieć charakter kwalifikowany, elementarny i oczywisty. Orzeczenie niezgodne z prawem to orzeczenie niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i nie podlegającymi różnej wykładni przepisami albo wydane w wyniku szczególnie rażąco błędnej wykładni lub niewłaściwego zastosowania prawa, które jest oczywiste i nie wymaga głębszej analizy prawnej. Tylko w takim przypadku orzeczeniu sądu można przypisać cechy bezprawności. Istotą władzy sądowniczej jest orzekanie w warunkach niezawisłości, w sposób bezstronny, zależny nie tylko od obowiązujących ustaw, ale

także od wewnętrznego przekonania sędziego oraz jego swobody w ocenie praw i faktów stanowiących przedmiot sporu. Treść orzeczenia, jak wspomniano wyżej, zależy również od wyników wykładni, które mogą być różne, w zależności od jej przedmiotu, i przyjętych metod. W związku z tym, może istnieć wiele możliwych interpretacji, a sam fakt wykładni z natury rzeczy cechuje subiektywizm. (zob. uzasadnienia wyroków Sądu Najwyższego z dnia 7 lipca 2006 r. I CNP 33/06, OSNC 2007, nr 2, poz. 35, z dnia 31 marca 2006 r. IV CNP 25/05, OSNC, nr 1, poz. 17, z dnia 17 maja 2006 r., I CNP 14/06 niepubl., z dnia 13 maja 2009 r. IV CNP 122/08, niepubl, z dnia 3 czerwca 2009 r. IV CNP 116/08 niepubl.).

Czynnością prawną przysparzającą jest czynność, której skutkiem i to zamierzonym przez dokonującego czynności, jest przysporzenie korzyści majątkowej innej osobie, a korzyść ta może polegać na zwiększeniu aktywów tej osoby (np. nabycie prawa) względnie na zmniejszeniu jej pasywów (np. zwolnienie z długu). Chodzi tutaj o korzyść w znaczeniu prawnym, która nie zawsze pokrywa się z korzyścią w sensie gospodarczym. Nie każde rozporządzenie prowadzi do przysporzenia (np. porzucenie rzeczy ruchomej - art. 180 k.c.). Niektóre czynności prawne prowadzą do przysporzenia tylko po jednej stronie (np. darowizna), podczas gdy w innych przysporzenie jest obustronne (np. sprzedaż, zamiana). Wreszcie czynność prawna może skutkować podwójnym przysporzeniem u różnych osób (np. w wyniku zapłaty cudzego długu następuje przysporzenie u wierzyciela, który otrzymuje przedmiot świadczenia i u dłużnika, który zostaje zwolniony z długu).

Przy czynnościach przysparzających istotną rolę odgrywa pobudka, którą jest wyobrażenie o tzw. celu przysporzenia albo o podstawie prawnej przysporzenia. Cel ten bywa określany jako *causa* w znaczeniu subiektywnym i przykładowo podstawą prawną przysporzenia w umowie sprzedaży, po stronie sprzedawcy jest uzyskanie wierzytelności w stosunku do kupującego o zapłatę ceny, a po stronie kupującego uzyskanie wierzytelności do sprzedawcy o przeniesienie sprzedanego prawa. Przy umowach występuje również porozumienie co do kauzy i porozumienie to określa się również kauzą.

Czynność prawna jest kauzalna, jeżeli jej ważność zależy od prawidłowości kauzy. Jeżeli zaś takiej zależności nie ma, czynność ma charakter abstrakcyjny

(oderwany). Zasadą są czynności kauzalne, zaś abstrakcyjność czynności prawnej powinna wynikać z ustawy (*numerus clausus* czynności prawnych oderwanych).

Zasadniczymi podstawami prawnymi przysporzenia są: *causa solvendi* - w tym przypadku celem jest zwolnienie się od obowiązku ciążącego na podmiocie dokonującym przysporzenia, czyli zmniejszenie jego pasywów (np. zapłata długu); *causa obligandi vel acquirendi*, czyli celem jest nabycie prawa lub innej korzyści majątkowej przez dokonującego przysporzenia, czyli zwiększenie jej aktywów (np. sprzedaż); *causa donandi*, celem osoby dokonującej takiej czynności prawnej jest to, aby nastąpiło przysporzenie na rzecz innej osoby bez żadnego ekwiwalentu (np. darowizna).

Przyjmuje się, że w kontekście wymogu istnienia i prawidłowości kauzy oraz braku tego rodzaju wymogu, czynności prawne dzieli się zasadniczo na cztery grupy. Pierwszą grupę stanowią czynności prawne materialnie (zależność przysporzenia od kauzy) i formalnie (ujawnienie kauzy w treści czynności prawnej) kauzalne. W tego typu umowach *causa* jest nie tylko przesłanką jej ważności, ale i musi być objęta treścią czynności prawnej, gdyż inaczej czynność prawna nie dochodzi do skutku. Przykładem takich czynności prawnych jest sprzedaż, zamiana i darowizna. Ten, kto z takiej czynności prawnej wywodzi skutki prawne (art. 6 k.c.), powinien udowodnić istnienie i prawidłowość *causa*. Drugą grupę stanowią czynności prawne materialnie kauzalne, ale formalnie oderwane, czyli czynności, których ważność zależy od prawidłowości kauzy, ale nie musi ona być ujawniona w treści czynności prawnej. Przy tego typu czynnościach prawnych, w przeciwieństwie do pierwszej ww. grupy czynności prawnych, ciężar dowodu braku kauzy lub jej nieprawidłowości spoczywa na przeciwniku procesowym podmiotu, który z takiej czynności wywodzi skutki prawne. Przykładem takich czynności prawnych jest przelew wierzytelności. Trzecią grupę stanowią czynności prawne materialnie i formalnie oderwane (abstrakcyjne), czyli takie, w których nieprawidłowość kauzy nie ma wpływu na ważność czynności prawnej (np. zobowiązania wekslowe i czekowe). Do ostatniej grupy zalicza się czynności prawne formalnie oderwane, co do których brak w ustawie informacji, czy są one również materialnie oderwane, czy też nie (np. zwolnienie z długu - art. 508 k.c., uznanie właściwe - art. 123 § 1 pkt 2 k.c.).

Z powyższego przedstawienia wynika, że umowa przelewu wierzytelności jest czynnością prawną kauzalną, ale formalnie oderwaną, co oznacza, że to na stronie pozwanej spoczywał ciężar wykazania braku albo nieprawidłowości kauzy. W sytuacji, gdy tego rodzaju umowa jest formalnie oderwana uzgodnienia stron co do kauzy mogą przybrać formę porozumienia konkludentnego, jak trafnie zauważył Sąd pierwszej instancji, zwłaszcza gdy zawieranie tego typu umów należy do przedmiotu działalności nabywcy wierzytelności w stosunku do ubezpieczycieli z tytułu OC posiadaczy pojazdów mechanicznych i jest ujawnione w Krajowym Rejestrze Sądowym (k. 67 akt skargowych). Strona powodowa w toku postępowania przed Sądami obu instancji ujawniła kauzę, a to oznacza, jak prawidłowo wyjaśnili Sądy *meriti*, że ciężar dowodu braku albo nieprawidłowości tej kauzy spoczywał na pozwanej, która jednak nie zgłosiła stosownych dowodów (w tym z osobowych źródeł - kontrahentów i ich przedstawicieli wchodzących w skład organów reprezentujących spółki prawa handlowego), błędnie wywodząc, że wskutek zaprzeczenia przez nią istnienia bądź prawidłowości kauzy, ciężar dowodu istnienia i prawidłowości kauzy obciążał powodową spółkę.

W konsekwencji zaskarżony wyrok nie jest dotknięty zarzucaną przez stronę pozwaną wadliwością.

W tym stanie rzeczy Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 424¹¹ § 1 k.p.c., a o kosztach postępowania skargowego orzeczono na podstawie art. 98 § 3 k.p.c. w zw. z art. 99 k.p.c., art. 424¹² k.p.c., art. 398²¹ k.p.c. i art. 391 § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 1 k.p.c., w zakresie zaś odsetek, opierając się na art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 19 ust. 1 i art. 31 ustawy z dnia 9 marca 2023 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 614) oraz przy uwzględnieniu § 2a rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 6 sierpnia 2014 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (jedn. tekst: Dz. U. z 2021 r., poz. 2324). Zasądzone koszty obejmują wynagrodzenie za zastępstwo procesowe ustalone według stawki minimalnej (§ 2 pkt 4 w zw. z § 10 ust. 5 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych - jedn. tekst: Dz. U. z 2023 r., poz. 1935 ze zm.). Należy zwrócić uwagę, że zmiana osoby pełnomocnika po stronie powodowej, który

ją reprezentował w procesie, w którym zapadł skarżony wyrok (k. 7 tamtych akt), nastąpiła już po złożeniu odpowiedzi na skargę (k. 17 akt skargowych).

Roman Trzaskowski

Władysław Pawlak

Karol Weitz

[P.G.]

ł.n